

# Shut mi-Ma'amakim 4:23: Uruguayan Air Force Flight 571 (#2)

## 1 פרישת בחקתי

ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו.<sup>1</sup>

## 2 פרישת כי תבא

ואכלת פרי בטנך בשר בנך ובנתיך אשר נתן לך יקוק א-להיך במצור ובמצוק אשר יציק לך איבה. האיש הרך בך והענג מאד תרע עינו באחיו ובאשת חיקו וביתר בניו אשר יותיר. מתת לאחד מהם מבשר בניו אשר יאכל מבלי השאיר לו כל במצור ובמצוק אשר יציק לך איבה בכל שערך. הרכה בך והענגה אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג ומרד תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה. ובשליטה היוצת מבין רגליה ובבניה אשר תלד כי תאכלם בחסר כל בסתר במצור ובמצוק אשר יציק לך איבה בשערך.<sup>2</sup>

## 3 מלכים ב'

ויהי אחרי כן ויקבץ בן הדד מלך ארם את כל מחנהו ויעל ויצר על שמרון. ויהי רעב גדול בשמרון והנה צרים עליה עד היות ראש חמור בשמנים כסף ורבע הקב חריינים [דביונים] בחמשה כסף. ויהי מלך ישראל עבר על החמה ואשה צעקה אליו לאמר הושיעה אדני המלך. ויאמר אל יושעך יקוק מאין אושיעך המן הגרן או מן היקב. ויאמר לה המלך מה לך ותאמר האשה הזאת אמרה אלי תני את בנך ונאכלנו היום ואת בני נאכל מחר. ונבשל את בני ונאכלהו ויאמר אליה ביום האחר תני את בנך ונאכלנו ותחבא את בנה. ויהי כשמע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עבר על החמה וירא העם והנה השק על בשרו מבית.<sup>3</sup>

## 4 יחזקאל

ועשיתי בך את אשר לא עשיתי ואת אשר לא אעשה כמהו עוד יען כל תועבתיך. לכן אבות יאכלו בנים בתוכך ובנים יאכלו אבותם ועשיתי בך שפטים וזריתי את כל שאריתך לכל רוח.<sup>4</sup>

## 5 איכה

ראה יקוק והביטה למי עוללת כה אם תאכלנה נשים פרים עללי טפחים אם יהרג במקדש אדני כהן ונביא.<sup>5</sup>  
ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו בשבר בת עמי.<sup>6</sup>

## 6 בבלי יומא

מאי "ושם רשעים ירקב"? אמר רבי אלעזר: רקביבות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמייהו. מתיב רבינא. מעשה בדואג בן יוסף, שהניחו [אביו] בן קטן לאמו. בכל יום הייתה אמו מודדתו בטפחים ונותנת משקלו של זהב לבית המקדש, וכשגבר אויב טבחתו ואכלתו.

The Gemara asks: **What** is the meaning of: **But the name of the wicked shall rot**? How does a name rot? **Rabbi Elazar said:** It means that **decay will spread on their names**, meaning **that we do not call others by their names**, and the name will sink into oblivion. **Ravina raised an objection** from an incident that transpired during the Second Temple era. There was **an incident involving Doeg ben Yosef, whose father died and left him as a young child to his mother, who loved him. Each day his**

1 ויקרא כו:כט.

2 דברים כח:נג-נו.

3 מלכים ב' ו:כד-ל.

4 יחזקאל ה:ט-י.

5 איכה ב:כ.

6 שם ד:י.

**mother measured** his height **in handbreadths and donated** a measure of **gold** equivalent to **the weight** that **he gained to the Temple**. Later, when the **enemy prevailed** and there was a terrible famine in the city, **she slaughtered and ate him**.

וְעָלְיָהּ קוֹנֵן יִרְמְיָהוּ: "אִם תֹּאכְלֶנָּה נְשִׁים פְּרִיָם עוֹלָלֵי טְפוּחִים", מְשִׁבָּה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאוֹמְרָת: "אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כֶּהֵן וְנָבִיא", חֲזִי מֵאֵי סָלִיק בֵּיהּ.

**And with regard to her** and others like her **Jeremiah lamented: “Shall the women eat their fruit, their children in their care [tipuḥim]?”** (Lamentations 2:20). The Gemara interprets the term *tipuḥim* homiletically as referring to this baby, who was measured in handbreadths [*tefaḥim*]. Even he was eaten by his mother. **And the Divine Spirit responds and says:** Why did this happen? **“Shall the priest and the prophet be slain in the Temple of the L-rd?”** (Lamentations 2:20). It is punishment for the murder of the priest Zechariah ben Jehoiada. This incident involves a boy named Doeg; even though the person with that name was wicked (see I Samuel, chapter 22), the boy was named for him. The Gemara responds: **See what befell him**. Clearly, his name was a bad omen.<sup>7</sup>

## 7 Wikipedia

**Uruguayan Air Force Flight 571**, also known as **Miracle Flight 571**, was a chartered flight originating in Montevideo, Uruguay, bound for Santiago, Chile, that crashed high in the Andes mountains on 13 October 1972. The accident became known as the **Andes flight disaster** and the **Miracle of the Andes**.

While crossing the Andes during poor weather, the inexperienced co-pilot of the Fairchild FH-227D mistakenly believed they had reached Curicó, despite instrument readings that indicated otherwise. The aircraft began descending too early to reach Pudahuel Airport and struck a mountain, shearing off both wings and the tail section. The remaining portion of the fuselage slid down the mountain about 725 metres (2,379 ft) before striking ice and snow on a glacier. The flight was carrying 45 passengers and crew, including 19 members of the Old Christians Club rugby union team, along with their families, supporters, and friends.

The wreck was located at an elevation of 3,570 metres (11,710 ft) in the remote Andes of far western Argentina, just east of the border with Chile. Three crew members and eight passengers died immediately; several more died soon afterward due to the frigid temperatures and the severity of their injuries. Authorities flew over the crash site several times over the following days, searching for the aircraft, but could not see the white fuselage against the snow. Search efforts were canceled after eight days.

During the following 72 days, the survivors suffered numerous hardships, including exposure, starvation, and an avalanche, and 13 more passengers died. Some resorted to cannibalism. As the weather improved with the Southern Hemisphere spring, two survivors, Nando Parrado and Roberto Canessa, climbed a 4,650-metre (15,260 ft) mountain peak without gear and hiked for 10 days into Chile to seek help, traveling 38 miles (61 km). On 23 December 1972, two months after the crash, the last of the 16 survivors were rescued.

...

The survivors had extremely little food: eight chocolate bars, a tin of mussels, three small jars of jam, a tin of almonds, a few dates, candies, dried plums, and several bottles of wine. During the days following the crash, they divided this into small amounts to make their meagre supply last as long as

possible. Parrado ate a single chocolate-covered peanut over three days.

Even with this strict rationing, their food stock dwindled quickly. There was no natural vegetation and there were no animals on either the glacier or nearby snow-covered mountain. The food ran out after a week, and the group tried to eat parts of the airplane, such as the cotton inside the seats and leather. They became sicker from eating these.

Knowing that rescue efforts had been called off and faced with starvation and death, those still alive agreed that, should they die, the others might consume their bodies to live. With no choice, the survivors ate the bodies of their dead friends.

Survivor Roberto Canessa described the decision to eat the pilots and their dead friends and family members:

Our common goal was to survive – but what we lacked was food. We had long since run out of the meagre pickings we'd found on the plane, and there was no vegetation or animal life to be found. After just a few days, we were feeling the sensation of our own bodies consuming themselves just to remain alive. Before long, we would become too weak to recover from starvation.

We knew the answer, but it was too terrible to contemplate.

The bodies of our friends and team-mates, preserved outside in the snow and ice, contained vital, life-giving protein that could help us survive. But could we do it?

For a long time, we agonized. I went out in the snow and prayed to God for guidance. Without His consent, I felt I would be violating the memory of my friends; that I would be stealing their souls.

We wondered whether we were going mad even to contemplate such a thing. Had we turned into brute savages? Or was this the only sane thing to do? Truly, we were pushing the limits of our fear.

The group survived by collectively deciding to eat flesh from the bodies of their dead comrades. This decision was not taken lightly, as most of the dead were classmates, close friends, or relatives. Canessa used broken glass from the aircraft windshield as a cutting tool. He set the example by swallowing the first matchstick-sized strip of frozen flesh. Later on, several others did the same. The next day, more survivors ate the meat offered to them, but a few refused or could not keep it down.

In his memoir, *Miracle in the Andes: 72 Days on the Mountain and My Long Trek Home* (2006), Nando Parrado wrote about this decision:

At high altitude, the body's caloric needs are astronomical ... we were starving in earnest, with no hope of finding food, but our hunger soon grew so voracious that we searched anyway ... again and again, we scoured the fuselage in search of crumbs and morsels. We tried to eat strips of leather torn from pieces of luggage, though we knew that the chemicals they'd been treated with would do us more harm than good. We ripped open seat cushions hoping to find straw, but found only inedible upholstery foam ... Again and again, I came to the same conclusion: unless we wanted to eat the clothes we were wearing, there was nothing here but aluminum, plastic, ice, and rock.

Parrado protected the corpses of his sister and mother, and they were never eaten. They dried the meat in the sun, which made it more palatable. They were initially so revolted by the experience that they could eat only skin, muscle and fat. When the supply of flesh was diminished, they also ate hearts, lungs and even brains.

All of the passengers were Roman Catholic. Some feared eternal damnation. According to Read, some rationalized the act of necrotic cannibalism as equivalent to the Eucharist, the Body and Blood of Jesus Christ under the appearances of bread and wine. Others justified it according to a Bible verse found in John 15:13: 'No man hath greater love than this: that he lay down his life for his friends.'

Some initially had reservations, though after realizing that it was their only means of staying alive, they changed their minds a few days later. Javier Methol and his wife Liliana, the only surviving female passenger, were the last survivors to eat human flesh. She had strong religious convictions, and only reluctantly agreed to partake of the flesh after she was told to view it as "a kind of Holy Communion".<sup>8</sup>

## 8 History of Yesterday

On the tenth day, while listening to the radio they heard the search for them had been called off. Canessa recalled how he felt: *"It was a very strange sensation: feeling that the world is alive and that they consider you dead."*

Nando added: *"When you're abandoned to die at you know, 13,000 or 14,000 feet with 35 degrees below zero, no food, no water, no help, no rescue — you turn yourself into a survival machine."*

The friends were alone, with no help coming, and on the brink of starvation. But then, the choice was made that saved their lives.

During a late-night conversation between Carlitos and Nando, Carlitos said: *"Nando, nothing is left from the chocolates"*, to which Nando replied: *"I'm going to eat the pilot."* Carlitos defended his friend saying: *"That's logic to say that because Nando lost his mother and his sister."*

Nando explained his decision: *"What are we going to do? We have to eat and the only proteins are the dead bodies of the people that were in this plane. You know, everybody is thinking the same thing."*

Canessa recalled eating human flesh for the first time: *"Your mouth doesn't want to open because you don't want to swallow a piece of a dead person. And then I thought of my mother, that she told me: 'If one of my sons dies I couldn't make it in life. I would die myself.' So I said for not giving up I have to eat this piece. I just swallowed it and nothing happened. The first bite for me is like your first sexual relation. You have lots of expectations, lots of things going to happen, and then after it happens — it's over. Life goes on. The taste is like raw meat from a cow or whatever."*

**Unable to light a fire — they ate the flesh raw.**<sup>9</sup>

שאלה: נשאלתי מר' א. גאלדשטיין נ"י בקשר עם המעשה הנורא שקרה במדינת טשילי [Chile] שאוירון נפל בסערת רוח בהרי האנדקיים [the Andes] ורוב הנוסעים נספו בתאונה הזאת ורק אחדים מהם נשארו בחיים באופן פלא ונתעכבו שם בין ההרים והסלעים הגבוהים בני י"ב אלף רגל יותר מעשרה שבועות שלא יכלו לרדת משם, וכדי להחיות נפשם שלא יגעו

8 Wikipedia contributors. (2022, January 12). Uruguayan Air Force Flight 571. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved 23:32, January 12, 2022, from [https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Uruguayan\\_Air\\_Force\\_Flight\\_571&oldid=1065156322](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Uruguayan_Air_Force_Flight_571&oldid=1065156322).

9 [Alema Ljuca. A Plane Crash in the Andes Turned Its Survivors Into Cannibals. Oct. 5, 2021. History of Yesterday.](#)

ברעב אכלו בשר חכריהם שמתו בתאונה, ונשאלתי על ידי הנ"ל, אם באותה תקופה הרת צרות כשנות הכיבוש הגרמני כשהיו רבים מישראל כלואים במחנות הסגר ושרר שם רעב וכפן, אם קרה אז מקרה שאחינו הכלואים יאכלו את בשר אחיהם שמתו מעוני ומחסור כדי להחיות את נפשם כמו שעשו נוסעי האוירון הנ"ל, וכן אם באמת מותר מצד הדין לבן ישראל להחיות את נפשו בבשר אדם במקום פיקוח נפש כזה.

תשובה: הנה בכתובות (ס.) איתא: ...

ובתוספות ...

והנה הרמב"ם ...

ובביאור שיטת הרמב"ם כתב המגיד משנה ...

הרי לנו כאן שלש שיטות בבשר האדם.

א. שיטת התוספות הרמב"ם הרשב"א דחלב בשר ודם שוים הם שמתרין מן התורה.

ב. שיטת הרמב"ם דרך חלב ודם מותרין אבל הבשר אסור הוא בעשה.

ג. שיטת הרא"ה שהבשר והחלב הוא בלא תעשה.

ובשלחן ערוך ...

ועיין בש"ך ...

וגם לענין איסור הנאה מן המת מה שהבאתי לעיל דברי הרמב"ם והש"ך, הנה דעת כמה פוסקים ראשונים דלא הוי רק איסור דרבנן ...

מכל זאת נראה לי דמותר לאכול בשר המת כדי להחיות נפשו, ובפרט דאמרינן במסכת יומא דף פב. דאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה וכו' והכי פסקינן בשו"ע יו"ד סימן קנ"ז, ואף בספק נקטינן הכי דכתיב 'וחי בהם וגו'', ובפרט בבשר אדם דאף לשיטת הסוברים שאיסורו איסור תורה הוא מכל מקום אין לוקין עליו דליתא בלא תעשה אלא בעשה כמו שכתב הרמב"ם ... ועל אחת כמה וכמה לשיטת הפוסקים דאית להו דבבשר אדם אפילו איסור דרבנן לית ביה.

ואף על פי [כן] לא קרה בגיטו קובנה וכן במחנות הסמוכים שיאכלו בשר אדם, רק זה ידענו של יד המקום שעבדו עובדי הכפיה היהודים היה מחנה של חיילים רוסיים שבויים וסיפרו לי יהודים שהם ראו איך החיילים השבויים הללו צלו במדורות אש שעשו, בשר חייל שמת ואכלו אותו.

וגם ידידי הרב הנ"ל שהיה במחנה טערזענשטאדט אמר לי שלא ראה ולא שמע שיהודים יאכלו בשר אדם.

ועל ישראל גאותו, ובצדק, שהרי אין לשער ואין לתאר את גודל הרעב ששרר במחנות ההסגר של היהודים, ורעב קשה מכולן, ואף על פי כן לא ירדו ישראל מקדושתן, קדושת אנוש, ולא אכלו אף פעם בשר אדם, כי ידענו מה שנאמר בתורה, 'ואנשי קודש תהיון לי', ופריש רש"י, אם אתם קדושים ופרושין משקוצי נבילות וטריפות הרי אתם שלי, ואכן כלואי המחנות רצו להיות של הקב"ה ולמסור את נפשם בקדושה וטהרה על קידוש השם, הם בחרו למות מות ישרים ולא להתגאל לאכול בבשר אדם שהוא מאוס וטעמו כבשר חזיר אף שטעמו משובח, וכמו שכתב בשאלת יעבץ בשם רופאים קדמונים.

וד' הטוב ישמור את שארית עמו ויגאל אותם מעבדות לחירות מאפילה לאור גדול ויזכו לעלות לציון ברינה ולירושלים בית מקדשו בשמחת עולם, במהרה בימינו אמן.<sup>10</sup>

## מקורות:

10 כבלי כתובות

תנו רבנן: יונק תינוק והולך עד עשרים וארבעה חדש, מכאן ואילך – כיונק שקץ, דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: אפילו ארבע וחמש שנים. פירש לאחר עשרים וארבעה חדש וחזר – כיונק שקץ.

Apropos the period of time during which a child nurses, the Gemara continues to debate different aspects of this matter. **The Sages taught** in a *baraita*: **A child may continue to nurse until the age of twenty-four months, and from this point forward, if he continues to nurse, he is like one who nurses from a non-kosher animal**, as a woman's milk is forbidden to anyone other than a small child; this is **the statement of Rabbi Eliezer. Rabbi Yehoshua says**: A child may continue to nurse **even for four or five years**, and this is permitted. However, **if he ceased**, i.e., was weaned, **after twenty-four months and then resumed nursing**, he is **like one who nurses from a non-kosher animal**.

אמר ר' מ'אן ואילך כיונק שקץ. ורמינהי: יכול יהא חלב מהלכי שתיים טמא. ודין הוא: ומה בהמה שהקלת במגעה – החמרת בחלבה, אדם שהחמרת במגעו – אינו דין שתחמיר בחלבו?

**The Master said** in the *baraita*: **From this point forward he is like one who nurses from a non-kosher animal**. The Gemara **raises a contradiction** from a *baraita*: One **might** have thought that the **milk of bipeds**, i.e., humans, **would be non-kosher** like that of a non-kosher animal, based on a **logical derivation**: **Just as** with regard to a non-kosher animal, **where you were lenient with regard to its contact**, meaning that it does not render people or items impure through contact when it is alive, **you were stringent with regard to its milk**, which is prohibited, even more so should this be true with regard to a person. An *a fortiori* inference would indicate that with regard to **a person, where you were stringent about contact**, as people can render other people and objects impure even when they are alive, one should be stricter. So **isn't it logical that you should be stringent with regard to his milk?**

תלמוד לומר: "את הגמל כי מעלה גרה הוא", הוא טמא, ואין חלב מהלכי שתיים טמא, אלא טהור. יכול אוציא את החלב, שאינו שוה בכל, ולא אוציא את הדם שהוא שוה בכל – תלמוד לומר "הוא" – הוא טמא, ואין דם מהלכי שתיים טמא, אלא טהור.

This is as **the verse states**: "But this you shall not eat, of those that only chew the cud, or of those that only part the hoof; **the camel, because it chews the cud** but does not part the hoof, it is impure for you" (Leviticus 11:4). The somewhat superfluous word "it" teaches that **it alone is impure, but the milk of bipeds is not impure; rather, it is kosher**. Furthermore, one **might** have thought that **I should exclude the milk** of humans from the prohibition against consumption, as this issue **does not apply equally to everyone**, since only women produce milk, but **I should not exclude** from the prohibition human **blood, which does apply equally to everyone**. Consequently, **the verse states "it"** with regard to a camel, to say that **it alone is impure**, whereas the **blood of bipeds is not impure, but rather is kosher**.

ואמר רב ששת: אפילו מצות פרישה אין בו.

**And Rav Sheshet said** about this ruling: **There is not even a rabbinic command to refrain** from consuming human milk. Therefore, this presents a contradiction to the statement that a child who nurses beyond a certain age is like one who nurses from a non-kosher animal.

לא קשיא: הא דפריש, הא דלא פריש.

The Gemara answers: **This is not difficult**, as **this** statement that the milk is permitted is referring to **when it** has been **removed** from the woman's body, and **that** statement, that the milk is forbidden, is referring to **when it** has **not** been **removed**. Fundamentally, human milk is a permitted substance. However, it is prohibited by rabbinic law for anyone other than a very young child to nurse directly from a woman's breasts, and one who does so is considered like one who consumes milk from a non-kosher animal.<sup>11</sup>

יכול יהא חלב מהלכי שתיים טמא ודם מהלכי שתיים טמא. בתורת כהנים גרסינן 'בשר' במקום 'דם', וקאמר:

תלמוד לומר 'זה'. אוציא חלב שאינו נוהג בכל - פירוש דחלב בהמה טהורה מותר - ולא אוציא את הבשר שהוא נוהג בכל - שאף בבהמה טהורה אסור בשר מן החי - תלמוד לומר 'זה טמא', זה בלא תעשה על אכילתו ואין בשר מהלכי שתיים כו'

ואור"י דבין לפי ספרים שלנו דדריש מהוא היתר חלב ודם ובין לתורת כהנים דדריש מזה אתי שפיר דמצי למעוטי חלב בשר ודם כולוהו מחד קרא כמו שמצינו בכמה מקומות דממעטין מחד קרא כמה דברים כדאשכחן בפרק הנהנה מן ההקדש (מעילה יח:): דכמה פעמים קאמר תמעול מעל ריבה ופליגא השתא אבריייתא דפרק דם שחיטה (כריתות כ: ושם) דמעט דם מהלכי שתיים מדכתיב לעוף ולבהמה

ויש ספרים דמעטין חלב מדכתיב הוא ודם מדכתיב זה. ותימה לר"י דמנא לן לאוקמא אדם דסברא הוא יותר לאוקמא אבשר ולהתיר בשר מדם דאין איסור בשר נוהג בכל אלא מחיים אבל דם איסורו נוהג בכל בין מחיים בין לאחר מיתה

ואור"י דאי הוה גריס בשמעתינן בשר במקום דם הוה אתי שפיר דמזה ומהוא ממעטין חלב ובשר ומהוה קרא דכריתות ממעטין דם וא"ת וכיון דמעטין דם מהוה קרא דכריתות אמאי איצטריך קרא למישרי חלב השתא דם מותר חלב לא כ"ש וי"ל דמהוה קרא דכריתות לא מצי למישרי דם לגמרי דלא ממעטין ליה אלא מאיסור דם אבל מאיסור טמא לא ממעטין ליה והואיל ונתמעט מאיסור דם השתא דם וחלב שוין:<sup>12</sup>

## 11 רמב"ם

מְכַלֵּל שְׁנָאֵמֶר (דברים יד ו) "וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרֻסַּת פְּרֻסָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעָה שְׁתֵּי פְּרוֹסוֹת מֵעֶלְת גֵּרָה" שוּמַע אֲנִי שֶׁכֵּל שְׂאִינָה מֵעֶלְת גֵּרָה וּמִפְּרֻסַּת פְּרֻסָּה אֲסוּרָה. וְלֹאֵו הִבָּא מְכַלֵּל עֲשֶׂה עֲשֶׂה הוּא. וּבְגִמְל וּבְחֻזִיר וּבְאַרְנֶבֶת וּבְשֹׁפָן נֹאֲמֶר (ויקרא יד ד) (דברים יד ז) "אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֵּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְרִיֵּי הַפְּרֻסָּה" וְגו' הָרִי לְמִדַּת שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בְּהֵן סִימָן אֶחָד. וְכָל שֶׁכֵּן שְׂאֵר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחִיָּה טְמֵאָה שְׂאִין בָּהּ סִימָן כָּלֵל שְׂאִסוּר אֲכִילָתָם בְּלֹא תַעֲשֶׂה יֵתֵר עַל עֲשֶׂה הִבָּא מְכַלֵּל אוֹתָהּ תֹאכְלוּ:

Since it is written: "Any animal that has split hooves, [whose foot] is divided into two hoofs and chews the cud, [this may you eat]," one may derive that any animal that does not chew its cud and have split hoofs is forbidden. A negative commandment that comes as a result of a positive commandment is considered as a positive commandment. With regard to the camel, the pig, the rabbit, and the hare, [Leviticus 11:4] states: "These you may not eat from those which chew the cud and have split hoofs." From this, you see that they are forbidden by a negative commandment, even though they possess one sign of kashrut. Certainly, this applies to other non-kosher domesticated animals and wild beasts that do not have any signs of kashrut. The prohibition against eating them involves a negative commandment in addition to the positive commandment that is derived from "This may you eat."

לְפִיכֵךְ כָּל הַאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר בְּהֵמָה וְחִיָּה טְמֵאָה כְּזֵית לֹקֶה מִן הַתּוֹרָה. בֵּין שְׂאֵכֵל מִן הַבֶּשֶׂר בֵּין שְׂאֵכֵל מִן הַחֵלֶב. לֹא חֵלֵק הַכְּתוּב בְּטֵמָאִים בֵּין בְּשָׂרָם לְחֵלְבָם:

Therefore anyone who eats an olive sized portion of the meat of a non-kosher domesticated animal or wild beasts is liable for lashes according to Scriptural Law. This applies whether he partook of the meat or the fat. For the Torah did not distinguish between the meat and fat of non-kosher animals.

הָאָדָם אֵף עַל פִּי שְׁנָאֵמֶר בּו (בראשית ב ו) "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" אִינוּ מְכַלֵּל מִיַּגִּי חַיָּה בְּעֶלְת פְּרֻסָּה לְפִיכֵךְ אִינוּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְהַאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר הָאָדָם אוּ מִחֵלְבוֹ בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת אִינוּ לֹקֶה. אֲבָל אֲסוּר הוּא בְּעֲשֶׂה שֶׁהָרִי מְנַה הַכְּתוּב שְׁבַעַת מִיַּגִּי חַיָּה וְאֵמֶר בְּהֵן (ויקרא יא ב) "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ" הָא כָּל שֶׁהוּא חוּץ מֵהֵן לֹא תֹאכְלוּ וְלֹאֵו הִבָּא מְכַלֵּל עֲשֶׂה עֲשֶׂה:

With regard to humans: Although states: "And the man became a beast with a soul," he is not included in the category of hoofed animals. Therefore, he is not included in the [above] prohibition. Accordingly, one who partakes of meat or fat from a man - whether alive or deceased - is not liable for lashes. It is, however, forbidden [to partake of human meat] because of the positive commandment [mentioned

above]. For the Torah lists the seven species of kosher wild beasts and says: "These are the beasts of which you may partake." Implied is that any other than they may not be eaten. And a negative commandment that comes as a result of a positive commandment is considered as a positive commandment.<sup>13</sup>

האדם אף על פי שנאמר בו וכו'. מפורש בתורת כהנים שאין בשר מהלכני שתיים בלא תעשה:

אבל אסור הוא בעשה שהרי מנה וכו'. זה יצא לרבינו ממ"ש שם

יכול יהא אף בשר מהלכני שתיים וחלב מהלכני שתיים בלא תעשה על אכילתן תלמוד לומר 'זה לא תאכלו' - זה בלא תעשה על אכילתו, ואין בשר מהלכני שתיים וחלב מהלכני שתיים בלא תעשה על אכילתן.

וסובר רבינו שאם היה מותר לא היו אומרים כן, אלא ודאי לא תעשה הוא שאינו אבל בעשה ישנו והוצרך הכתוב למעטו מפני שכתוב "ויהי האדם לנפש חיה". ואף על פי שהדם והחלב של אדם מותרין לגמרי מן התורה כמו שנתבאר בחלב פרק ג' ובדם פרק ו', ושנינו "כל היוצא מן הטמא, טמא", אין אותו כלל אלא לטמאין בלאו, אבל האדם אינו אלא בעשה, והתורה התירה חלבו ודמו בפירוש, כדאייתא בברייתא הנזכרת בכתובות פרק אף על פי (דף ס')

יכול יהא חלב מהלכני שתיים טמא ודין הוא ומה בהמה שהקלת במגעה החמרת בחלבה אדם שהחמרת במגעו אינו דין שתחמיר בחלבו תלמוד לומר 'ואת הגמל כי מעלה גרה הוא', הוא טמא ואין חלב מהלכני שתיים טמא אלא טהור. יכול אוציא את החלב שאינו שוה בכל ולא אוציא את הדם שהוא שוה בכל, תלמוד לומר \* 'זה' - זה דם טמא ואין דם מהלכני שתיים טמא אלא טהור עכ"ל הברייתא.

הרי שהותרו בפירוש מן הכתוב. ואף על פי שאין לנו טעם במצות, זה היה בדין שהרי הדם נהפך לחלב ומזון התינוק הוא החלב ולא היה ראוי שיהיה מזונו וגדולו מדבר אסור. והברייתא הזו כפשטה מסייעת לדברי רבינו, שאם היה בשר מהלכני שתיים מותר גמור מן התורה מה צורך היה להשמיענו דמו וחלבו, והיאך יהיה טהור והיוצא ממנו טמא. ועוד כשהיה דורש קל וחומר מבהמה לימא ליה בשרו יוכיח. ועוד שאם היה בשרו מותר לא היו גוזרין חכמים על תינוק היונק מחלבו יותר משתי שנים להיותו כיונק שקץ כמו שיתבאר פ"ג ויהיה כחלב בהמה טהורה, ועוד שבבשרו וחלבו אמרינן בספרא שאינן בלא תעשה על אכילתן וכאן אמרו בחלבו ודמו שהן טהורין ומשינוי הלשונות נראה שאינן שוין. זה דעת רבינו.

והר"א ז"ל כתב בהשגות א"א ואם כן למה אמרו בדמו שאפילו מצות פרוש אין בו ע"כ. וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שאין בבשר האדם איסור כלל מן התורה אלא שהרמב"ן ז"ל כתב שהישראל שמת בשרו אסור אף בהנאה מן התורה וכבר נתבאר דין איסור ההנאה של מת בדברי רבינו פרק י"ד מהלכות אבל. ואפשר לומר לדבריהם שכיון שבא הכתוב להתיר דמו וחלבו אף בשרו וחלבו מותר ושני כתובין אחד למעטו מלא תעשה ואחד למעטו מעשה וכולן שוין הבשר והחלב והדם והחלב, ואף על פי שהן דרשות חלוקות. כך יש לתרץ לדעתם ז"ל. ומה שגזרו חכמים שלא לינק יותר מכ"ד חדש הוא אחר שפירש מפני שהחלב מזיק ליונקים יותר מדאי.

וה"ר אהרן הלוי הסכים לדעת מי שאמר שהבשר והחלב הוא בלאו ואמר שהנוסחא המדוקדקת בספרי[ם] היא יכול יהא דם מהלכני שתיים בלא תעשה ודברי רבינו נראין עיקר:<sup>14</sup>

(בשר אדם אסור לאכלו מן התורה) (ר"ן פרק אף על פי ורמב"ם פרק ב' דמאכלות אסורות דין ג' והרב המגיד וקרובן אהרן פרשת שמיני דף ס"ה ע"ו, דלא כמשמע בתוספות פרק אף על פי ורא"ש דבשר אדם אינו אסור מן התורה. ועיין ב"ח)<sup>15</sup>

בשר אדם כו'. זה דעת הרמב"ם פרק ב' דמאכלות אסורות. והרא"ש כתב בפרק אף על פי דאינו אסור אלא מדרבנן, ואם

13 הלכות מאכלות אסורות ב:א-ג.

14 מגיד משנה שם.

15 שולחן ערוך יו"ד ע"ט:א.



פירש מותר. ותימה על הטור ובית יוסף שלא הביאו מחלוקת זו.<sup>16</sup>

## 15 ש"ך

אסור לאכול מן התורה. פירוש בעשה אבל לא בלאו, כן מפורש שם. ומיירי הכא בבשר הפורש מן האדם כשהוא חי, אבל בשר המת אסור אפילו בהנאה דבר תורה לכולי עלמא וכדלקמן ריש סימן שמ"ט:<sup>17</sup>

- שו"ת רשב"ש סימן תקי"ח
- פרי חדש יו"ד סימן ע"ט אות ו'
- כף החיים יו"ד סימן ע"ט אותיות ט-יז
- ר' יגאל גרוס, פרשת צו: האם מותר לאכול בשר אדם?

## 16 דור רביעי

עוד משל אחת, בשר אדם לדעת הרמב"ם אינו אלא באיסור עשה, ולדעת הרשב"א מותר לגמרי מן התורה, ועתה אמור נא בחולה שיש בו סכנה ולפניו ובשר בהמה נחורה או טרפה של י"ח טריפות, ובשר אדם איזה בשר יאכל הכי נאמר, דיאכל בשר אדם שאין בו איסור תורה אף על פי שמחוק הנימוס שמקובל מכלל האנושי, וכל האוכל או מאכיל בשר אדם מודח מלהיות נמנה בין האישים, ולא יאכל בשר שהתורה אסרו בלאו, היעלה על הדעת שאנו עם הנבחר עם חכם ונבון, נעבור על חוק הנימוס כזה, כדי להנצל מאיסור תורה אתמהה...<sup>18</sup>

## 17 אמת ליעקב

ועל פי יסוד זה נראה דאם יש לחולה ברירה אם לאכול בשר אדם או בשר נבלה, יש לו לאכול את בשר הנבלה, ולא את בשר האדם כי פשוט שמנועים אנו מאכילת בשר אדם ('קניבליזם'), ואין איסורו מן התורה אלא מן השכל הישר.<sup>19</sup>

## 18 ר' יעקב אריאל

### שאלה

לכבוד הרב יעקב אריאל שליט"א

תוך שיחת תלמידים בישיבה עלתה שאלה.

אישה הרה שאחזה בולמוס ויש לפנינו שתי חתיכות בשר, אחת בשר נבלת חיה טמאה ואחת נבלת אדם. מה עדיף לאכול? הרי שהנבלה אסורה מן התורה לגמרי ואילו לגבי בשר אדם יש מחלוקת ראשונים ידועה בדבר. שאלה זו אמנם נראית כפלפול בעלמא אך היא חשובה מאוד על מנת להבין ממנה דרך בפסיקה.

הפנו אותי לדברי ה"דור רביעי" לחולין שכתב להעדיף את בשר הנבילה על פני בשר האדם מפני שיקולי מוסר בלבד.

גישתו של ה"דור רביעי" נראית לא הלכתית לחלוטין, מוסר אינו שיקול הלכתי אלא אם כן הוא מופיע כעיקרון הלכתי כמו: "גדול כבוד הבריות וכו'...".

הנפקא מינות משאלה זו הם:

א. האם יש לערב מוסר בפסיקה ההלכתית כאשר אינו מעוגן כקטגוריה הלכתית? אם כן, באיזה מצבים ובאיזה מינון,

ומה מעמדו מול דברי הש"ס והפוסקים?

ב. יש האומרים שלעיתים פוסקים יודעים מה תהיה פסיקתם בטרם ירדו לעומק העניין (למשל ב"מנחת יצחק", חלק ט'

סימן ק"ג). כיצד ניתן להבין אמירה זו מצד ההלכה?

16 ט"ו שם ס"ק ג'.

17 ש"ך שם ס"ק ג'.

18 דור רביעי, פתיחה כוללת אות ב' ד"ה עוד משל אחת.

19 אמת ליעקב יחזקאל כ"ג עמוד רצא (העתקתי מתוך אשכול זה).

אומנם מבחינת המשקל הפורמאלי של חומרת האיסורים בשר אדם מוגדר כאיסור עשה ובשר נבלה כלא תעשה אך באשר להעדפה לעניין חולה יש משקל גם לתודעתו המוסרית של החולה, וכמו שכתבו הראשונים ביומא (פג, א) שאם נפשו של החולה קצה בנבלה עדיף לשחוט בשבת, נראה שגם כאן נפשו של אדם קצה בבשר אדם מבחינה מוסרית יותר מאשר בבשר נבלה.<sup>20</sup>

19 ר' יגאל גרוס

דברי הרב גלאזר [בדור רביעי] קשים. הוא פוסק שצריך לאכול את הכלב בגלל שכך 'רצון התורה'. אבל מה הכוונה 'רצון התורה'? מי מחליט מהו רצון התורה? מה שהתורה אסרה יש לאסור, ומה שהיא התירה מותר, ולא מחדשים איסורים על פי תחושות בטן בלבד.

לכן נראה, שצריך לאכול את בשר האדם ולא את בשר הכלב.